ACTA MVSEI APVLENSIS

APVLVM LXIII

series ***HISTORIA & PATRIMONIUM***

Fondator
ION BERCIU

Editor
GABRIEL T. RUSTOIU

Colegiul editorial:
Acad. MARIUS PORUMB - Institutul de Arheologie și Istoria Artei, Cluj-Napoca
ADRIAN CIOROIANU - Universitatea București
MONOK ISTVÁN - Magyar Tudományos Akadémia Könyvtár és Információs Központ, Budapest
IOAN OPRIȘ - Universitatea „Valahia", Târgoviște
ION CÂRJA - Universitatea „Babeș-Bolyai", Cluj-Napoca
COSMIN BUDEANCĂ - Institutul de Investigare a Crimelor Comunismului și Memoria Exilului Românesc, București

Colegiul de redacție:

TUDOR ROȘU - redactor șef
IOANA URSU - secretar de redacție
ADINA BOGDAN - membru
DIANA CIUGUDEAN - membru
MARIUS CRISTEA - membru
SIDONIA OLEA - membru
DRAGOȘ URSU - membru

Adresa de corespondență:
MUZEUL NAȚIONAL AL UNIRII
510010 ALBA IULIA
Str. Mihai Viteazul, 12-14
Tel. 0258/813300

Mailing address:
MUZEUL NAȚIONAL AL UNIRII
RO – 510010 ALBA IULIA
12-14, Mihai Viteazul St.
Tel. (+40) (258) 813300

revista.apulum@yahoo.com, www.mnuai.ro

Autorii își asumă întreaga răspundere pentru conținutul studiilor. Materialele nepublicate nu se restituie autorilor.

© 2026 MUZEUL NAȚIONAL AL UNIRII ALBA IULIA
ISSN – 1013-428X
ISSN – 2247 – 871X
ISSN-L – 2247 – 871X

MUZEUL NAȚIONAL AL UNIRII ALBA IULIA

A C T A M V S E I A P V L E N S I S

APVLVM

LXIII

series ***HISTORIA & PATRIMONIUM***

ALBA IULIA

MMXXVI

Tehnoredactare: DRAGOȘ URSU, IOANA URSU
Realizare copertă și prelucrare imagini: ANCA DREGHICIU
Corectură: IOANA URSU
Traducerea rezumatelor şi verificarea textelor în limba engleză: ADINA BOGDAN

SUMAR
CONTENTS - SOMMAIRE - INHALT

HISTORIA RECENTIORUM AEVORUM ATQUE HODIERNA

IOAN OPRIȘ, Despre desăvârșirea demersului unionist (1914-1920) / *On Carrying Out the Unionist Movement (1914-1920)* 1

DUMITRU-CĂTĂLIN DRĂGHICI, Apărarea pasivă în România interbelică. Organizare, reglementare și funcționare în Ținutul Mureș (1938-1940) / *Passive Defence in Interwar Romania. Organization, Regulation and Operation in the Mureș Region (1938-1940)* 35

BIOGRAPHIAE

RĂZVAN MIHAI NEAGU, Filantropia ca mod de viață. Între Reghin, Sibiu, Szolnok și Turda. Date despre viața și activitatea unei personalități greco-catolice uitate: Iuliu Bardoși (1840-1915) / *Philanthropy as a Way of Life: Between Reghin, Sibiu, Szolnok, and Turda. Data About the Life and Activity of a Forgotten Greek-Catholic Personality: Iuliu Bardoși (1840-1915)* 53

GABRIEL HOZA, O inimă între două lumi. Episcopul Iuliu Hossu în corespondența cu familia / *A Heart Between Two Worlds. Bishop Iuliu Hossu in Correspondence with His Family* 99

NICOLAE TEȘCULĂ, Preoți români în satele de la Izvoarele Hârtibaciului la începutul secolului XX / *Romanian Priests in the Villages of Hârtibaciu Springs at the Beginning of the 20th Century*.....125

HISTORIA CULTURALIS

SILVIU-IULIAN SANA, Date noi despre două tipărituri din secolele XV și XVI în colecțiile Bibliotecii Județene „Gheorghe Șincai" Bihor/ *New information about two prints from the 15th and 16th centuries in the collections of the "Gheorghe Șincai" Bihor County Library*.....135

DANIELA DUMITRESCU, Conștiința națională în teatrul românesc în secolul al XIX-lea / *National Consciousness in 19th-Century Romanian Theatre*.....149

ADRIANA ȚUȚUIANU, Câteva considerații asupra portului popular din zona Munților Apuseni (Județul Alba) / *Some Considerations on the Folk Costume in the Apuseni Mountains Area (Alba County)*.....159

MUSEOLOGIA ET PATRIMONIUM

MIRCEA GLIGOR, Crucea-troiță ca simbol / *Roadside Shrines and Wayside Crosses as Symbols*……193

TUDOR ROȘU, Temnița lui Crișan / *Crișan's Confinement Site*……233

DRAGOȘ URSU, Destinul portretelor votive ale regilor Ferdinand și Maria din Catedrala Încoronării: noi contribuții documentare / *The Fate of the Votive Portraits of Kings Ferdinand and Maria in the Coronation Cathedral: New Documentary Contributions*.....245

IOANA URSU, Reorganizarea expozițională a Muzeului Unirii din anul 1968: pregătirile pentru semicentenarul Unirii / *The Reorganisation of the Exhibitions at the Museum of the Union in 1968: Preparations for the 50th Anniversary of the Great Union of 1918*.....259

RECENSIONIS

Carmen Stînea, Petru Stînea, *Istoria primei comunități românești din S.U.A. Little Romania din orașul Cleveland, Ohio (1890-2025)*, Alba Iulia – Cluj-Napoca, Editura Muzeului Național al Unirii Alba Iulia – Editura Mega, 2026 (Tudor Roșu).....279

Árpád Róbert Berekméri, Edina Gordán, *Kollégiumból a halálba! Szabó Árpád és Ágai László kollégiumi tanárok hadinaplói* / *Din colegiu la moarte! Jurnalele de război ale profesorilor Árpád Szabó și László Ágai*, Cluj-Napoca, Editura Mega, 2025 (Nagy József Gábor) 283

Lista autorilor */ Authors' list* ……...…… ….……287

CRUCEA-TROIȚĂ CA SIMBOL

Mircea GLIGOR
cercetător independent

The Roadside Shrine and Wayside Crosses as Symbols
ABSTRACT

This article aims to bring to the attention of both the general public and specialists a part of the spiritual heritage represented by the roadside shrines and boundary crosses found on the Sohodol Hills in the Apuseni Mountains. A symbol with deep Christian spiritual significance, the roadside shrine accompanied the mountain dweller, scattered through forests and meadows, lacking a well-defined settlement nucleus, enabling him to establish his own place of prayer, to sanctify the life-giving spring and his property, and to protect them against the forces of evil and thieves. At the same time, the roadside shrine marked the righteous path, sanctified its purpose, and offered the passerby the opportunity to say a prayer to God.

Unevenly developed, the tradition of roadside shrines and boundary crosses is most likely connected to a particular pattern of habitation in an environment that was not always favourable, where people sought divine aid more intensely. The use of these symbols is quite old, being linked to the founding of settlements and the formation of the first communication routes between households scattered across wide areas, through forests that once covered these lands.

In the Apuseni Mountains, most monuments of this kind can be found in the Râmeți–Ponor area, along the Arieșul Mic Valley, on the Poienile Vidrei–Sohodol karst upland, in the Horea–Albac area etc. All these settlements are characterized by a strong spatial dispersion over a wide geographical area, where the first hamlets emerged through processes of settlement expansion, on lands reclaimed through deforestation.

The article aims to review several of the best-known such monuments within the boundaries of Sohodol commune, while also drawing attention to the typologies encountered, the estimated time of their appearance in the local geographical landscape, and, not least, the raw material from which they are made — a porous yet easily workable limestone tuff, locally known as "babdiță." These tuffs constituted local sources of raw material, formed around karst springs with high discharge, developed in the form of cascades, such as those at Izvorul Albii (Bulzeștii de Sus–Blăjeni) and in Nemeși (Vidra), as well as near certain cavities, such as Peștera de sub Sturu in Valea Morilor (Vidra).

For a better understanding of the phenomenon, we have included several descriptive records of these monuments, based on the data currently available, to provide a clearer illustration of the subject. We express our hope that this topic will receive the reader's understanding and greater attention from specialists.

Cuvinte-cheie: troiță, cruce de hotar, cruce latină, protecție, rugăciune
Key words: roadside shrine, wayside cross, boundary crosses, Latin cross, protection, prayer

Simbolurile și semnele, fie că sunt verbale, muzicale, dramatice sau plastice, reprezintă căi de comunicare. Obiectul simbolurilor îl reprezintă ideile, iar cel al semnelor, lucrurile. Unul și același termen poate fi simbol sau semn, în funcție de contextul în care e plasat: crucea, de pildă, este un simbol când reprezintă structura universului și un semn când indică răscrucile de drumuri.

Simbolurile și semnele pot fi naturale (adevărate prin calitatea lor înnăscută) convenționale (arbitrare și accidentale), tradiționale sau personale[1].

În acest context, crucea este considerată a fi al treilea dintre cele patru simboluri fundamentale, alături de centru, cerc și pătrat, fiind atestată ca simbol arhaic, ce stabilește o relație între celelalte trei menționate, integrându-le într-un limbaj simbolic universal, socotit a fi cel mai totalizant. Intersecția brațelor crucii stabilește centrul, crucea înscriindu-se în cercul pe care-l împarte în patru. Totodată, din cruce se obțin pătratul și triunghiul[2].

În calitatea sa de simbol chtonian, crucea subsumează și dă expresie simbolică de intermediere a aspectelor terestre, aflându-se la baza tuturor simbolismelor de orientare antropologică, spațială și temporală[3]. Crucea este simbol ordonator, mijlocitor, mediator între cer și pământ, între sus și jos, unificator, totalizator, centru originar și loc geometric al sintezei universale, care preia întregul simbolism de *axis mundi*, de punte între diversele registre ontologice ale spațiilor sacre și comunicaționale: templele, altarele, piețele, câmpurile, cimitirele, răspântiile drumurilor etc[4]. La rândul său, crucea se înscrie într-o tipologie foarte complexă, conform Marelui Lexicon al simbolurilor. Cele mai comune tipuri de cruce sunt:

– crucea Teofaniei, cu monogramul lui Hristos, crucea nebiruită;

– crucea greacă, cu brațele egale, se înfățișează în diferite variante în decorațiile ordinelor;

– crucea latină sau Crucea Patimilor, *crux immissa*, este „crucea tipic creștină“, la care grinda transversală este mai lungă decât brațul orizontal, care intersectează mijlocul brațului lung. Ea simbolizează atât jertfa Mântuitorului cât și solidaritatea omului cu pământul și cu semenii (axa orizontală a crucii), precum și cu divinul (axa verticală a crucii);

– crucea celtică (crucea înaltă), este o cruce de tip latin, care are brațele legate printr-un inel, fiind deseori împodobită cu motive specifice;

– crucea papală sau hierofantă, care este simbolul oficial al slujirii papale. Grinzile orizontale simbolizând cele trei prerogative papale: preot, păstor, învățător;

– crucea bizantină, este folosită de către Biserica Ortodoxă Greacă;

– Crucea Lazarus (crucea trifoi), crucea irlandeză sau a Sf. Patrick, este un simbol al legăturii dintre crucea lui Hristos și Treime. Ea are două brațe la fel de lungi, care se suprapun la mijloc;

[1] Coomaraswamy 2005, p. 27.
[2] Chevalier, Gheerbrant 1994, p. 395.
[3] Nicolae, Rustoiu, Dumitran 2010, p. 10.
[4] Chevalier, Gheerbrant 1994, p. 398.

– crucea repetată, cruce crucificată sau germană (Wiederkreuz), care este o multiplicare a crucii latine pe fiecare braț.
– crucea cu tălpi, numită și crucea templierilor și
– crucea malteză sau a Sf. Ioan, compusă din opt vârfuri, este simbolul ordinului suveran al cavalerilor de Malta[5].

Lumea satului s-a structurat și s-a dezvoltat sub același semn al crucii, începând cu crucea turlei de la biserică, crucile de la marginea drumului, legate fiecare de istorii ale locului, ca un alfabet al memoriei. În afara satului genul de cruce cel mai semnificativ pentru spațiul creștinismului românesc, care combină semnul creștin al credinței și ritualuri străvechi, arhaice, este, desigur, troița, sau crucea înflorită. Se apreciază că înainte de construirea bisericilor, troițele erau locul unde se săvârșeau slujbele, în jurul lor se adunau clericii pentru a fi părtașii coborârii Duhului Sfânt. Totodată, aici se desfășurau rugăciuni și pomeni sau aveau loc anumite ceremonii comemorative[6].

În spațiul românesc troița ca simbol de cult creștin, poartă în funcție de zonele geografice sau etnografice diferite denumiri, precum: „cruci la răscruci“ (în nordul Moldovei), „răstigniri“ (în Maramureș), „icoane“ (în Vâlcea), „rugi“ (în ținutul Pădurenilor), „lemne“ (în documentele mai vechi), „cruci“ (în Transilvania și Oltenia).

Troițele sau crucile votive sunt cruci din lemn sau piatră, cu diferite inscripții, sculpturi, icoane nelegate de cruce. Unele cruci sunt adăpostite în chioșcuri de lemn sau piatră prevăzute cu o fereastră sau ușă de vizitare și care seamănă cu un mic altar având crucea, icoane de sfinți, ștergare, mănunchiuri de flori și busuioc și candele. Acestea erau ridicate pe marginea drumurilor, a ulițelor din sate, la izvoare și fântâni, pe dealuri, la intersecția unor drumuri. Multe dintre ele au incizate semne - simboluri religioase și înscrisuri (chirilice) religioase. Majoritatea datează din perioada medievală și permit conturarea unui parcurs istoric al apariției crucilor votive din piatră sau a unui „drum al crucii”[7].

Potrivit credinței populare, amplasarea acestor forme arhitectonice ale artei țărănești, la intersecțiile drumurilor pleacă de la credința creștină că răscrucea reprezintă un loc slab, bântuit de spirite rele, care ar putea să-i producă omului tot felul de neplăceri[8]. Troițe și cruci de hotar pot fi întâlnite și în perimetrul așezărilor, pe dealuri sau la câmp, între hotare, dar și în centrul satului, în cimitirul bisericii sau chiar în curtea unor case. La unele din ele se făceau procesiuni religioase la diferite sărbători, altele erau amplasate pe limita dintre sate, servind și ca indicatoare de orientare.

[5] Nicolae, Rustoiu, Dumitran 2010, p. 11-16.
[6] Antonescu 2009, p. 342.
[7] Chintăuan 2005, p. 132.
[8] Ionescu 2010, p. 95.

Acele troițe regăsite la răspântii se presupunea că vor călăuzi drumețul pe calea dreaptă spre Dumnezeu, dacă drumețul rostește și o rugăciune. Astfel, troița devine o emblemă a alegerii spirituale dintre bine și rău: la fel ca atunci când se întâmplă ca, mergând pe un drum care se bifurcă, să trebuiască să alegem calea cea adevărată care ne poartă spre Viață, aceea este calea arătată de troiță. Ea este așezată întotdeauna pe partea drumului principal, mai bătătorit, mai luminos și mai sigur. Mai mult decât atât, troițele sfințeau locul predispus lucrării diavolești, iar altele erau construite în centrul satului, de obicei pe lângă fântâni, de unde țăranii își luau apa, considerat un loc binecuvântat de Dumnezeu, cum nu toate spațiile erau.

Ca loc de rugăciune, troița devenea punctul de legătură dintre credincios și divinitate, locul unde se rugau, la mari necazuri, în special femeile. Rugăciunea unei mame în fața unei troițe pentru copilul său aflat în mare necaz este mai puternică decât rugăciunea mecanică a unui preot în altar, pentru că ea venea cu adevărat dintr-un suflet îndurerat.

Troițele la drum au destinații variate: să sacralizeze spațiul, să purifice locul, să marcheze intrarea într-o localitate și, ca în orice situație a intruziunii unui străin în spațiul familial (în acest caz – comunitar), trebuia să se „curețe locul" de posibilele atingeri ale maculatului cu gândul sau cu fapta. Troițele la drum au și ele scopuri diverse: troițe-adăpost cu prispă sau fără prispă, cu bănci și masă din lemn sau doar cu icoane pictate pe pereții interiori sau cu icoane aduse și puse în ramă. Spațiul devenea, astfel, sacru, iar călătorul avea loc de popas și de închinăciune[9]. Mircea Eliade, istoric român al religiilor, afirma, în lucrarea sa „Sacrul și Profanul", că troița sau stâlpul sacru sau stâlpul cerului are rol ritual și închipuie axul cosmic, pentru că odată înălțat, teritoriul din jurul lui devine locuibil[10].

După amplasare are loc sfințirea troiței, un moment important în viața comunității. De obicei, sfințirile se oficiază la ora prânzului, într-o zi de sărbătoare, sâmbăta sau duminica, după slujba de la biserică, de către preotul satului sau de către un sobor de preoți. La acest moment are loc și stabilirea hramului troiței, ales de ctitor, care se sărbătorește anual[11].

În zona Munților Apuseni se consideră că multe troițe și cruci de piatră au fost ridicate după 1784 în memoria eroilor Răscoalei conduse de Horea Cloșca și Crișan, pentru a cinsti memoria celor trei mari eroi din Țara Moților, dar și a celorlalți iobagi români care au murit în perioada cât au durat ostilitățile. Putem exemplifica acest fapt prin valorificarea cercetărilor etnografice din zonă, de la sfârșitul sec. XIX. În mărturiile localnicilor se vorbește despre existența unei cruci din lemn în Valea lui Ilie, la hotarul dintre Sohodol și Cărpiniș, unde

[9] Brodner 2008.
[10] Eliade 2013, p. 30.
[11] Ionescu 2010, p. 97.

ar fi fost îngropat unul dintre locotenenții lui Horea, sau despre fântâna lui Cloșca de lângă Cărpiniș, care fiind situată într-un loc mai ferit, tradiția spune că aici se adunau la sfat cei trei corifei ai Țării Moților în preajma răscoalei[12].

Pe dealurile din zona comunei Sohodol – Peleș – Valea Verde, pot fi văzute mai multe tipuri de cruci, asimilate troițelor, peste care s-a „scurs" negura timpului[13]. Sunt cruci vechi, pe care localnicii „așa le știu", dar fără a avea date certe asupra istoricității lor. Cu siguranță unele dintre acestea sunt cruci de hotar, care delimitează teritoriile economice ale unor sate crânguri. Menționăm faptul că primele ridicări topografice militare austriece, cunoscute sub numele de „hărțile iosefine", realizate pentru Transilvania în a doua parte a sec. al XVIII-lea (1769-1773), consemnează existența unui număr de trei troițe amplasate în lungul drumului care desparte satele crânguri: Bobărești, Năpăiești și Sicoești. Amplasamentul acestora credem că suprapune amplasamentul actualelor troițe de la Năpăiești, Bobărești și Bontea.

Documentele cartografice din a doua parte a sec. al XIX-lea ilustrează o creștere importantă a numărului de troițe în zonă, inclusiv prin apariția troițelor în cruce dublă, de factură germanică. Considerăm că prezența acestora se leagă nemijlocit de creșterea interesului pentru „bunul împărat", sentiment amplificat mult după vizita împăratului Francisc Iosif I (1830-1916), la Târgul de la Găina, din 21 iulie 1852[14].

Ca o ilustrare a bogăției vieții spirituale de pe aceste locuri vom prezenta câteva dintre cele mai reprezentative troițe și cruci de hotar, înșirate pe Dealurile Sohodolului, ca niște salbe ale unui străvechi drum al crucii. Se remarcă încă de la început existența a două tipuri principale de troițe cruci:

– crucea latină sau Crucea Patimilor (*crux immissa)* este „crucea tipic creștină", cu brațe inegale, la care grinda verticală este mai lungă decât cea orizontală, care în final formează cele două brațe ce intersectează brațul lung;

– crucea repetată sau crucea crucificată de inspirație germanică (Wiederkreuz), care reprezintă o multiplicare a crucii latine pe fiecare braț. Menționăm, de asemenea, caracteristicile specifice ale monumentului de la Scotea, cu elemente de posibilă inspirație siriacă.

Un alt aspect al specificului local în domeniul acestor troițe este modul de localizare a lor, fiecare tip fiind specific unui anumit areal.

Într-un prim caz avem crucile repetitive, germanice, caracterizate prin masivitate și prezența „pălăriei", amplasată în partea superioară a monumentului, destinată să protejeze împotriva intemperiilor atât brațele verticale cât și cele orizontale. Înălțimea acestora depășește de regulă 150 cm, exceptând situația când au fost distruse parțial în timp (troița de la Haiducești), sau caracteristicile

[12] Bercovici-Ratoiu 2020, p. 201, nota 99.
[13] Țimonea 2017.
[14] Chirițescu 2023, p. 176.

constructive nu au impus prezența pălăriei (troița de la Scotea). În această categorie intră troițele cruci din Valea Verde, Joldișești-Crucea Punții și Lumineşti-Școală. Tot în această tipologie se încadrează și troița din Dealul Haiducești, dar care și-a pierdut pălăria în decursul timpului.

În al doilea caz avem troițele cruci de factură romană, cu brațe inegale (cu brațul inferior mai lung), cu sau fără pălărie. Sunt cruci de dimensiuni mai mici, sub 150 cm, de obicei fixate în postamente rotunde din blocuri de calcare. Diferă deseori ca acuratețe a execuției, plecând de la forme de abia schițate (troița de pe Târsă) la forme mai elaborate, cu brațele proeminente, bine conturate. În această categorie putem menționa troițele din „Deluț", „Hotărele", „Târsă", „Bontea" și „Bobărești".

O atenție specială trebuie acordată troiței din deal de la Năpăiești, a cărei realizare artistică face legătura între cele două tipuri de troițe-cruci amintite deja. De menționat în acest caz marcarea pe fața principală a monumentului în formă de cruce romanică a unei cruci repetitive, de factură germanică. Această reprezentare poate indica o intervenție mai târzie, din secolul al XIX-lea, în contextul evenimentelor de la 1852.

O altă observație cu caracter general privește calitatea materiei prime utilizate în realizarea acestor monumente. Este folosit un calcar local de tip tuf calcaros, cu o porozitate mare, cunoscut în zonă și sub denumirea de „babdiță" sau „babiță". Acest tuf cu o porozitate și friabilitate ridicată nu permite reprezentarea detaliilor (piese ornamentale), așa încât toate crucile realizate din această rocă nu poartă semne, simboluri, ornamente sau înscrisuri.

Potrivit autorului Ion Chintăuan, vechimea crucilor cu căciulă de lângă biserica de lemn de la Goeşti coboară către începutul secolului al XVII-lea și pot fi considerate ca fiind cele mai vechi din zona Munților Apuseni și printre cele mai vechi din Transilvania. Tot atât de vechi sunt și cele din Avram Iancu, dintre care se detașează crucea votivă cu căciulă din micul cimitir din spatele Casei memoriale „Avram Iancu" făcută din tuf calcaros („babdiţă"), cu o înălțime (3,50 m) ce o depășește pe aceea a celorlalte cruci din România[15].

Dacă aserțiunea privind începutul utilizării *babdiței* la confecționarea crucilor va fi confirmată de cercetări viitoare, putem lua acest reper temporal și pentru apariția primelor cruci din piatră în satele din zona înaltă, situate la sud de Arieșul Mic: Poieni, Băi, Sicoești, Haiducești etc[16]. Tuful calcaros din zonă a fost exploatat destul de intens până în perioada celui de-al Doilea Război Mondial, fiind utilizat la confecționarea crucilor și a zidurilor. Prezența lor nu se

[15] Chintăuan 2005, p. 206.

[16] Menționăm prezența unei cruci de mormânt precum și a unei troițe de mari dimensiuni în cimitirul bisericii „Sf. Dumitru" din satul Poienile Vidrei-Hoancă, posibil legată de ridicarea bisericii locale.

înregistrează numai în arealul studiat, ci și pe cursul mijlociu al văii Arieșului Mic[17].

Căciula/ pălăria este elementul prezent peste brațul superior al crucii, având forme diverse, de la simple plăci paralelipipedice cu o anumită grosime, la cea de trunchi de piramidă cu baza mare în sus sau în jos, ori de acoperiș în două sau patru ape. Simbolistica acestei căciuli este înțeleasă ca un element cu valoare cosmică, ca talpă de susținere a cerului.[18] La sud de Carpați, unde prezența crucilor cu căciulă stilizată este foarte frecventă, căciula face corp comun cu brațul superior al crucii, având forma unui trunchi de piramidă cu baza mare îndreptată în sus, fiind marcată prin trei rânduri de registre distincte, întruchipând cele trei ceruri, prezente în *mythos-ul* popular[19].

Cercetătorul Ioan Chintăuan consideră zona Buzăului și a Argeșului ca locurile clasice de apariție/dezvoltare a acestor „căciuli" de piatră, context în care devine greu de explicat prezența lor în zona Arieșul Mic - Sohodol, dar și în Apuseni, punând prezența lor mai degrabă pe seama unui pietrar venit din sud[20]. La o analiză mai atentă, se constată o diferență semnificativă între căciulile crucilor din cele două regiuni ale țării atât în ceea ce privește materia primă din care sunt confecționate, cât și forma lor, de unde aprecierea că cele două tradiții s-au dezvoltat în paralel.

În decursul timpului, sub acțiunea conjugată a factorilor meteorici porozitățile inițiale s-au accentuat, transformându-se în adevărate caverne, care au modificat substanțial aspectul și rezistența pietrei. Pentru a limita aceste degradări, unele dintre cruci erau date cu var (Năpăiești, Bobărești), fapt care încetinea procesul de degradare, dar ascundea și eventuale elemente ornamentale sau texte.

Potrivit localnicilor, sursa acestui tip de rocă este cascada de la „Izvorul Văii Albe", cunoscută în zonă și sub numele de „Pișoaia Albii". Aici cascada existentă a produs un asemenea tuf (babdiță), dispus sub formă de placă peste straturile de calcar, de unde s-a prăbușit în decursul timpului. Din acești bolovani de tuf se tăiau pietrele pentru troițe. În cazul satelor de pe Arieșul Mic, sursa „babdiței" a fost tuful calcaros format la cascada de la Vidra, cunoscută în zonă ca „Pișoaia Vidrei". Potrivit tradiției, piatra se tăia cu fierăstrăul, după ce era udată, dimineața devreme sau noaptea, pentru a nu vedea lumina zilei. Numai așa piatra era suficient de moale și se putea prelucra mai bine.

O altă sursă cu posibilități de utilizare o reprezintă cavitățile naturale și prăbușirile de sub Vf. Sturului, de la izvorul Văii Morilor, fără a neglija totuși și

[17] Chintăuan 2005, p. 218.
[18] Petre 2020, p. 8.
[19] *Ibidem*, p. 10.
[20] Chintăuan 2005, p. 218.

alte surse locale mai apropiate, pâraiele și văile seci din zonă (vezi pârâul și cascada „Toplițe” din Sohodol).

Principalele tipuri de troițe

Așa cum am arătat mai sus, în zona Peleș-Luminești din comuna Sohodol se regăsesc trei tipuri principale de troițe, respectiv:

– Troițe clasice din lemn, întâlnite deseori în Apuseni, tip reprezentat local prin Troița din lemn din Peleș-Hoancă;

– Troițe din piatră, cu cruce dublă, de inspirație germanică, întâlnite în zona Luminești-Valea Verde;

– Troițe din piatră, cu cruce de tip roman, întâlnite în zona Ponorel-Târsă-Dealul Bobăreștilor. Unele dintre acestea sunt de abia schițate, brațele laterale scurte fiind marcate mai sumar. Este cazul troiței de pe Târsă, care-și găsește unele analogii în crucile de hotar din zona Sălciua-Ponor[21].

Mai amintim prezența unor cruci atipice sau care îmbină caracteristicile celorlalte tipuri menționate, precum Troița de la Năpăiești sau cea de la Scotea care își găsește, de asemenea, unele analogii în crucile de hotar din zona Sălciua-Ponor, dar cu o altă iconografie (cruce trilobată săpată într-o variantă de cruce solară sau siriacă!).

Pentru o mai bună cunoaștere a acestor tipuri le vom prezenta în anexă sub forma unui repertoriu, cu fișe succinte însoțite de imagini.

A. Troițe clasice din lemn

1. Troița din lemn din Hoancă

I. Localizare:

1. Comuna: Sohodol;
2. Sat: Peleș;
3. Punct: „Hoancă” lângă DC 121;
4. Coordonate: 46° 19' "56 N; 22° 58' 48"E; alt. 836 m.

II. Tip – Cruce de hotar și loc pentru pomenire. Cruce tip Lazarus

III. Morfologie:

1. Material – Lemn (înlocuiește o troiță mai veche, din piatră, distrusă în decursul timpului);
2. Tehnică – Ansamblu realizat din lemn de foioase;
3. Tip – Cruce romană de tip Lazarus (trifoi);
4. Pictură – La îmbinarea celor două axe este fixat un Crist răstignit din bronz, iar la picioarele acestuia, pe brațul vertical inferior, este montată o icoană cu Maica Domnului cu Pruncul Iisus;
5. Inscripții - fără.

IV. Descriere:

[21] Nistea 2013.

A. *Crucea:*
0. *Amplasament*: Troița este plasată la intersecția drumului de acces în cătunul Hoancă cu DC 121, fiind foarte vizibilă din drum.
1. *Dimensiuni*: Este o troiță relativ mică. Dimensiunile ansamblului sunt de 150 x 80 cm, fixată într-un postament masiv din beton.
2. *Descriere*: Ansamblul troiței are la bază o cruce treflată (trifoi), realizată dintr-o scândură și fixată pe o consolă masivă în formă de „T", ornamentată la rândul său cu două simboluri solare: frânghia și floarea soarelui. Consola orizontală este susținută la capete prin două contrafișe cu rol decorativ. Din consola orizontală se desprind două brațe laterale ce se înalță sub forma unor elemente de coloană. În partea superioară acestea sunt fixate într-o consolă, pe structura căreia s-a realizat un pod, cu acoperiș. Învelitoarea este din tablă. Crucea se încadrează în categoria crucilor de tip Lazarus (cruce trifoi), cu brațele puternic lățite la capete și tăiată în formă de trifoi. Pe suprafața acesteia, la intersecția brațelor a fost fixat un Crist răstignit, sub picioarele căruia localnicii au pus o icoană a Maicii Domnului. Postamentul masiv, în formă de cub, a fost realizat din beton cu laturile de cca. 80 cm și o grosime asemănătoare, fapt care-i conferă o mare stabilitate. Întregul ansamblu este delimitat printr-o îngrădătură metalică.
3. *Stare de conservare* – Monumentul fiind recent și bine realizat se găsește într-o stare foarte bună.
B. *Edicula*: – Fără
V. Observaţii: – Troița este rodul interesului manifestat de sătenii din Hoancă pentru ridicarea ei, fiecare contribuind material la susținerea investiției. Coloarea maro aleasă atât pentru vopsirea întregului ansamblu, cât și acoperișul piramidal montat îi conferă o vizibilitate și protecția adecvată împotriva intemperiilor. Nu avem date despre meșterul care a realizat acest ansamblu.
VI. Localizare coordonate: Hartă Google Earth
VII. Foto: **Fig. 1, 2.**

B. Troițe din piatră, cu cruce dublă

1. Troița de piatră din Valea Verde

I. Localizare:
1. Comuna: Sohodol;
2. Sat: Valea Verde;
3. Punct: Culmea dintre văile Valea Verde și Valea Seacă.
4. Coordonate: 46°18'49" N; 22°57'01" E; altitudine 891 m.
II. Tip – Cruce de hotar.
III. Morfologie:
1. Material – Piatră (tuf calcaros);
2. Tehnică – Piatră cioplită;

3. Tip – Cruce repetată (de inspirație germanică), cu căciulă;
4. Pictură – fără;
5. Inscripţii – fără.

IV. Descriere:

A. Crucea

0. *Amplasament*: Pe culmea dintre văile Valea Verde și Valea Seacă, în apropierea Parcului tematic al profesorului Șortan. Troița este plasată în grădina lui Petric Nicolae, în dreapta drumului ce coboară spre Huza în Valea Verde.

1. *Dimensiuni*: Ca dimensiuni troița nu se deosebește de cea de la Crucea Punții, având o înălțime totală (cu căciula) de cca 200 cm și o secțiune pătrată cu laturile de 30 cm. Și aceasta este o cruce în stil germanic, de dimensiuni generoase, care prin grosimea stâlpului central (30 x 30 cm) și a căciulii de mari dimensiuni (75 x 55cm) îi conferă masivitate, cu singura deosebire că pălăria este scobită astfel încât partea superioară a crucii, pe o lungime de cca. 5 cm, să fie fixată în ea. Întregul ansamblu este ușor aplecat spre vest.

2. *Descriere*: Cruce din piatră de tuf (travertin) calcaros, cu o structură poroasă fixată în pământ printr-un postament din piatră locală (șist) masivă, rotunjită, acoperită parțial cu pământ și mușchi. Brațele laterale sunt scurte, terminate în formă de cruce germanică, delimitate în partea inferioară prin două gulere laterale cu o grosime de cca 5 cm, săpate în brațul principal (repetarea simbolului crucii). Brațul scurt superior, cu o secțiune de (30 x 30) este fixat în căciula piramidală detașabilă din piatră, cu baza de formă dreptunghiulară. Dimensiunile acesteia acoperă extremitățile, inclusiv brațele laterale. Pe suprafața crucii nu sunt urme de ornamente sau înscrisuri. Se remarcă însă golurile existente, mai ales în partea dorsală a brațului drept, unde lipsurile din masa de travertin sunt mai mari, de unde și aspectul de degradare.

3. *Stare de conservare* – bună.

B. *Edicula*: – Fără

V. Observaţii: -.

VI. Foto: Fig. 3, 4, 5.

2. Troița de la Crucea Punții (Crucea lui Petric) – Lumineşti

I. Localizare:

1. Comuna: Sohodol;
2. Sat: Lumineşti;
3. Punct: „Crucea Punții”;
4. Coordonate: 46°19'14.39" N; 22°56'13.50" E; altitudine 983 m.

II. Tip – Cruce de hotar.

III. Morfologie:

1. Material – Tuf calcaros local;
2. Tehnică – Piatră cioplită;

3. Tip – cruce de inspirație germanică, cu căciulă;
4. Pictură – fără;
5. Inscripții – fără.

IV. Descriere:

A. Crucea

0. *Amplasament:* În șaua în care se desparte drumul spre Băi, comuna Vidra, de cel care coboară spre Valea Verde/ Sohodol (DC 121). Troița este plasată în grădina lui Petric Nicolae, lângă drumul ce coboară spre Valea Verde.

1. *Dimensiuni:* 200 × 75 cm; grosime 0,25m; Este o cruce în stil germanic, de dimensiuni generoase, care prin grosimea stâlpului central (30 x 30 cm) și a căciulii de mari dimensiuni (75 x 55 cm) îi conferă o oarecare masivitate.

2. *Descriere*: Cruce din piatră de tuf (travertin) calcaros, cu o structură poroasă fixată în pământ printr-un postament din piatră locală (șist), acoperit cu pământ și mușchi. Brațele laterale sunt scurte, terminate în formă de cruce germanică, delimitate prin două gulere laterale cu o grosime de cca 5 cm, săpate în brațul principal. Brațul scurt superior, cu o secțiune de (28/30 x 30), este protejat printr-o căciulă piramidală detașabilă din piatră, cu baza de formă dreptunghiulară, puternic aplatizată, teșită pe laturile superioare și ușor rotunjită, fapt care-i conferă o formă apropiată de piramidă. Dimensiunile acesteia acoperă cu extremitățile inclusiv brațele laterale. Pe suprafața crucii nu sunt urme de ornamente sau înscrisuri.

3. *Stare de conservare* – bună.

B. *Edicula:* – Fără

V. Observații: –.

VI. Localizare: – Hartă Google Earth

VII. Foto: Fig. 6, 7, 8, 9, 10, 11.

3. Troița de piatră de la Luminești-Școală

I. Localizare:

1. Comuna: Sohodol;
2. Sat: Luminești;
3. Punct: „La Școală”;
4. Coordonate: 46°19'31" N; 22°56' 24" E; altitudine 995 m.

II. Tip – Cruce de comemorare și de hotar.

III. Morfologie:

1. Material – Tuf calcaros local;
2. Tehnică – Piatră cioplită;
3. Tip – Cruce de inspirație germanică, cu căciulă;
4. Pictură – fără;
5. Inscripții – fără.

IV. Descriere*:*

A. Crucea
0. *Amplasament*: Troița este amplasată în dreptul Școlii primare din satul Lumineşti, pe partea opusă a drumului care merge spre Valea Verde și Băi (DC 121), în grădina lui Drăgoi Ilie, la umbra unui cireș bătrân.
1. *Dimensiuni*:
- Înălțime: 190 cm, cu pălăria;
- Lățime brațe laterale: 70 cm;
- Grosime: 18-20 cm;
Este o cruce în stil germanic, relativ masivă, cu o căciulă de mari dimensiuni, care-i acoperă brațele laterale (75 x 25 cm) îi conferă o oarecare masivitate.
2. *Descriere*: Cruce din piatră de tuf (travertin) calcaros, cu o structură poroasă fixată în pământ printr-un postament format din mai multe bucăți de piatră locală (șist!), acoperit cu pământ și vegetație. Brațele laterale sunt scurte, terminate în formă de cruce repetată (germanică), în timp ce brațele verticale sunt marcate prin două gulere laterale cu o grosime de cca 5 cm, săpate în brațul principal. Brațul scurt superior, cu o secțiune de (20 x 25 cm), este protejat printr-o căciulă piramidală detașabilă din piatră, cu baza de formă dreptunghiulară cu dimensiunile de 70 x 35 cm, puternic deformată. Teșitura de pe laturile superioare și forma ușor rotunjită, îi conferă o formă apropiată de piramidă. Dimensiunile acesteia acoperă cu extremitățile inclusiv brațele laterale. Pe suprafața crucii nu sunt urme de ornamente sau înscrisuri.
3. *Stare de conservare* – Relativ bună. Necesită lucrări de curățare a monumentului și a terenului din preajmă.
B. Edicula: – Nu are.
V. Observaţii: – Lucrările de modernizare a drumului comunal DC 121 din zonă, deși s-au apropiat destul de mult de amplasament, nu l-au pus în primejdie.
VI. Localizare: – Hartă Google Earth
VII. Foto*:* **Fig. 12, 13, 14**.

4. Troița de la Haiducești

I. Localizare:
1. Comuna: Sohodol;
2. Sat: Haiducești;
3. Punct: „În Deal la Haiducești”;
4. Coordonate: 46°19'49" N; 22°57'13" E; altitudine 1038 m.
II. Tip – Cruce de hotar și de închinare
III. Morfologie:
1. Material – Tuf calcaros;
2. Tehnică – Piatră cioplită;
3. Tip – cruce de inspirație germanică;
4. Pictură – fără;

5. Inscripții – fără.
IV. Descriere:
A. *Crucea*
0. *Amplasament:* În Dealul Haiduceștilor, pe partea stângă a drumului Peleș – Luminești (DC 121). În dreptul ei pe buza dealului este în construcție o clădire gen „casă de vacanță". Deoarece a fost vandalizată la un moment dat, amplasamentul a fost îngrădit.
1. *Dimensiuni:* Dimensiunile actuale ale monumentului se reduc la crucea propriu-zisă. Se mai păstrează pe înălțimea de 100 x 70 cm; grosime 20 cm. Este o cruce cu brațele laterale tăiate în stil germanic. Brațul superior, după caracteristicile păstrate (rotunjirea părții superioare și prezența gulerului) sugerează că inițial a avut pălărie.
2. *Descriere:* Nu avem date despre cum arăta și cât de înaltă era crucea inițial, dar după toate caracteristicile avem în față resturile unei cruci de hotar de inspirație germanică, care la un moment dat a fost vandalizată, fragmentându-se în mai multe bucăți. În timp, postamentul inițial, brațul inferior mai lung și căciula au dispărut, rămânând doar corpul crucii și acesta având brațul superior rupt. Ulterior a fost lipit la loc cu ciment. În prezent crucea a fost reamplasată în același loc, fiind fixată într-un postament din beton de formă pătrată. Noua amenajare a înlocuit îngrăditura anterioară din lemn.
3. Stare de conservare – Partea care se mai păstrează din vechea troiță se găsește în stare bună.
B. *Edicula*: – Fără
V. Observații: – În prezent pe brațul superior al crucii este fixată/lipită o iconiță.
VI. Localizare: – Hartă Google Earth
VII. Foto: Fig. 15, 16, 17.

C. Troițe din piatră în cruce de tip roman

1.Troița de piatră de pe Deluț

I. Localizare:
1. Comuna: Sohodol;
2. Sat: Peleș;
3. Punct: „Deluț";
4. Coordonate: 46° 19' 43" N; 22° 58' 37" E; alt. 906 m.
II. Tip – Cruce de hotar și pentru popas, tip roman
III. Morfologie:
1. Material – Tuf calcaros (un travertin de calitate slabă);
2. Tehnică – Piatră cioplită;
3. Tip – Cruce romană;
4. Pictură – fără;

5. Inscripții – fără.
IV. Descriere:
A. Crucea
0. *Amplasament*: Troița este plasată în apropierea gospodăriei familiei Cotișel, la marginea pădurii în stânga drumului ce coboară de pe Dealul Haiducești, spre Hoancă și Brădeana.
1. *Dimensiuni*: Este o cruce masivă, cu o înălțime de 170 x 70 x 30 cm, realizată din travertin local;
2. *Descriere*: Crucea se încadrează în categoria crucilor romanice, cu brațele laterale scurte și masive. Piatra din care a fost cioplită este un tuf de categorie inferioară, cu o porozitate foarte ridicată, fapt care-i conferă un aspect cavernos. În partea superioară, atât brațul lung cât și mijlocul brațelor laterale sunt marcate prin două orificii adânci, cu un diametru de cca 4 cm. Postamentul de formă circulară, cu un diametru de cca. 120 cm și o grosime de 35 cm, este realizat din aceeași piatră locală (calcare). Spre vest și nord acesta este fixat în sol, în timp ce spre est și sud apare aproape suspendat, datorită pantei dealului. De aici și tendința axului crucii de a se apleca spre sud-est, fapt care va duce în timp la prăbușire.
3. *Stare de conservare* – Monumentul foarte vechi se află într-o stare relativ bună. Cândva a suferit o ruptură sub nivelul brațelor orizontale, fiind lipită ulterior cu ciment alb.
B. Edicula: – Fără
V. Observaţii: – Ca observații se impune remarcată calitatea slabă a pietrei și porozitatea ridicată, specifice travertinelor locale. Sursa lui poate fi locală, eventual cascada de la Izvorul Crișului Alb sau peștera de sub Colțul Sturului.
VI. Localizare*:* – Hartă Google Earth
VII. Foto*:* Fig. 18, 19.

2.Troița de piatră de pe Târsă

I. Localizare:
1. Comuna: Sohodol;
2. Sat: Peleș;
3. Punct: „Târsă”;
4. Coordonate: 46°20'02" N; 22°58'08"
E; alt. 977 m.
II. Tip – Cruce romană pentru popas și rugăciune
III. Morfologie:
1. Material – Calcar, tuf calcaros;
2. Tehnică – Piatră cioplită;
3. Tip – Cruce de tip roman;
4. Pictură – fără;

5. Inscripții – fără.

IV. Descriere:

A. Crucea

0. *Amplasament:* Troița este plasată la marginea pădurii în dreapta drumului (DC 121) ce coboară pe dealul Târsa spre șaua de la Hotărele, pe un teren folosit ca pășunat.

1. *Dimensiuni:* **(**110 × 30 x 20 cm); grosime inegală, cuprinsă între (20 și 30 cm), având în vedere faptul că suprafața dorsală este mai puțin plată. Dimensiunea corpului monumentului este egală cu cea a brațelor laterale, fiind probabil legate de dimensiunea inițială a bucății de travertin din care a fost cioplită.

2. *Descriere:* Crucea se încadrează în categoria crucilor romanice, cu brațele laterale foarte scurte. Acest tip de cruce, sculptată sumar, își găsește unele analogii în zona Sălciua-Ponor.

Piatra din care a fost cioplită este un tuf de categorie inferioară, cu o porozitate foarte ridicată, fapt care-i conferă un aspect cavernos. În partea superioară brațul scurt este marcat printr-o cruce scobită, având brațul lung coborât între brațele laterale. Pe fața acestuia este săpată imaginea unei cruci, a cărui braț inferior mai lung, coboară în partea superioară a brațelor laterale. Privită de la o oarecare distanță imaginea se aseamănă mai degrabă cu o siluetă umană cu două brațe laterale întinse, cu un nas proeminent, decât cu o cruce clasică.

Se compune din 3 părți distincte: un postament din bucăți de piatră locală, astăzi îngropat în bună-parte în pământ și vegetație, suprapus de corpul monumentului; corpul monumentului este format dintr-un trunchi de formă dreptunghiulară, cu înălțimea de 110 cm și o lățime medie de 30 cm. Brațele crucii sunt mici și inegale ca dimensiune, având capetele rotunjite. Cele două brațe laterale sunt inegale și de mici dimensiuni, brațul din stânga, mai lung și mai suplu, se deosebește de cel din dreapta mai scurt și mai gros.

3. *Stare de conservare* – Monumentul foarte vechi se află într-o stare avansată de degradare sub efectul intemperiilor și a vegetației, înregistrând și o tendință de aplecare.

B. *Edicula*: – Fără

V. Observații: – Câteva observații se impun. În primul rând, porozitatea ridicată a tufului, în al doilea rând, cioplirea schematică și, nu în ultimul rând, o finisare sumară. Fiind vorba de un tuf cu o porozitate foarte mare, sursa lui este cu certitudine una locală, cel mai probabil cascada de la Izvorul Crișului Alb, fără a putea exclude peștera de sub Colțul Sturului. Apreciem că este opera unui localnic care recoltând o bucată de tuf de dimensiunile potrivite s-a grăbit să-i dea forma unei troițe, fără a ține seama de canoane. Probabil, pentru a-i ascunde

imaginea prea laică, i-a săpat o cruce de tip roman în brațul superior al monumentului, exagerând și aici prin lungimea excesivă a brațului inferior.
VI. Localizare: – Hartă Google Earth
VII. Foto: Fig. 21, 22, 23, 24.

3. Troița de piatră de la Hotărele (Târsă)

I. Localizare:
1. Comuna: Sohodol;
2. Sat: Peleș;
3. Punct: „Hotărele-Târsă”;
4. Coordonate: 46°20'11" N; 22°58'23" E; alt. 977 m.
II. Tip – Cruce pentru popas și rugăciune
III. Morfologie:
1. Material – Tuf calcaros;
2. Tehnică – Piatră cioplită;
3. Tip – Cruce romană;
4. Pictură – fără;
5. Inscripții – fără.
IV. Descriere:
A. Crucea
0. Amplasament: Troița este plasată la marginea pădurii în dreapta drumului (DC 121) ce coboară de pe Hotărele spre șaua de la Bontea, pe un teren folosit ca pășunat.
1. *Dimensiuni:* (120 × 30 x 20 cm); grosime inegală, cuprinsă între (20 - 24 cm).
2. *Descriere:* Crucea se încadrează în categoria crucilor romanice, cu brațele laterale scurte și masive. Piatra din care a fost cioplită este un tuf de categorie inferioară, cu o porozitate foarte ridicată, fapt care-i conferă un aspect cavernos. În partea superioară, atât brațul scurt cât și cele laterale sunt marcate prin scobituri, destinate probabil amplasării unor opaițe cu ulei în timpul unor ceremonii.
Postamentul este realizat din mai multe bucăți de piatră locală (calcare), care fixează în pământ corpul monumentului. Slaba fixare a acestuia se vede în tendința accentuată de aplecare a acestuia, fapt care va duce inevitabil la prăbușire.
3. *Stare de conservare* – Monumentul foarte vechi se află într-o stare avansată de degradare, prin creșterea porozității, înregistrând și o tendință de prăbușire.
B. Edicula: – Fără
V. Observaţii: – Câteva observații se impun. În primul rând calitatea foarte slabă a pietrei, fiind vorba de un travertin cu o porozitate foarte mare. Sursa lui poate fi locală, eventual cascada de la Izvorul Crișului Alb sau peștera de sub Colțul Sturului.

VI. Localizare: – Hartă Google Earth
VII. Foto: Fig. 25, 26, 27, 28.

4. Troița de piatră de la Bontea

I. Localizare:
1. Comuna: Sohodol;
2. Sat: Peleș;
3. Punct: „La Bontea" în Sicoești;
4. Coordonate: 46° 20' 18" N; 22° 58' 35" E; alt. 936 m.

II. Tip – Cruce de tip roman, amplasată într-un loc de popas, la o intersecție de drumuri.

III. Morfologie:
1. Material – Tuf calcaros;
2. Tehnică – Piatră cioplită;
3. Tip – Cruce romană;
4. Pictură – fără;
5. Inscripţii – fără.

IV. Descriere:
A. Crucea
0. *Amplasament:* Troița este plasată la marginea superioară a drumului (DC 121) ce coboară de pe Hotărele spre înșeuarea de la Bontea, pe terenul familiei Sicoe Dorin.
1. *Dimensiuni:* - înălțime 132 cm, din care 75 cm reprezintă piciorul de beton. Lățimea crucii la nivelul brațelor este de 60 cm, dar dimensiunea acestora este inegală (datorită spargerii parțiale a unuia), fiind de 35, respectiv 55 cm × 20 cm).
2. *Descriere:* Crucea se încadrează în categoria crucilor romanice, cu brațele laterale scurte. Forma inițială a crucii a fost distrusă în decursul timpului, păstrându-se din ea doar brațele inegale. La fel ca restul crucilor-troițe din zonă și aceasta este realizată din travertin local, procesul de degradare fiind evident și în acest caz, datorită dizolvării calcarului. În ultimii ani (2015) proprietarul terenului (Sicoe Dorin) a încercat repunerea în valoare a monumentului, reconstruind din beton brațul inferior, în cadrul căruia a încastrat crucea propriu-zisă rămasă de la fosta troiță. Fixarea în pământ s-a realizat prin turnarea piciorului într-un postament din beton, cu dimensiunile de 150 x 130 cm, care a fost apoi delimitat printr-un mic gard metalic.
3. Stare de conservare – În prezent monumentul este reconstruit parțial, după cum am arătat, aflându-se în grija familiei pe a cărui teren se găsește.
B. Edicula: – Fără
V. Observații: – Se constată o tendință tot mai evidentă de neglijare a acestor vechi monumente, sau chiar distrugerea lor de către unii localnici. În aceste

condiții încercările de salvare din partea proprietarilor de teren sau a altor oameni devine salutară. În ceea ce privește calitatea lucrării, ea este condiționată de calitatea materiei prime din care sunt confecționate, fiind vorba de un travertin cu o porozitate foarte mare.
VI. Localizare: – Hartă Google Earth
VII. Foto: Fig. 29, 30, 31, 32.

5. Troița de piatră de la Gogu

I. Localizare:
1. Comuna: Sohodol;
2. Sat: Peleș;
3. Punct: „La Gogu”;
4. Coordonate: 46° 20' 06" N;
22° 58' 45" E; alt. 883 m.
II. Tip – Cruce de hotar și pentru popas, tip roman
III. Morfologie:
1. Material – Tuf calcaros;
2. Tehnică – Piatră cioplită;
3. Tip – Cruce romană;
4. Pictură – fără;
5. Inscripții – fără.
IV. Descriere:
A. Crucea
0. *Amplasament*: Troița este plasată în apropierea gospodăriei familiei *Gogu*, pe un platou, la marginea DC 121 care urcă dinspre Peleș spre șaua Bontea.
1. *Dimensiuni*: Este o cruce de mici dimensiuni, dar masivă, cu o înălțime de 135 x 65 x 35 cm, realizată dintr-un tuf calcaros local. Piciorul crucii are o secțiune de 40 x 36 cm, cu colțurile teșite la 45^0.
2. *Descriere*: Crucea se încadrează în categoria crucilor romanice, cu brațele laterale scurte și masive, adâncimea brațelor nedepășind 15 cm. Piatra din care a fost cioplită este un tuf de categorie inferioară, cu o porozitate foarte ridicată, fapt care-i conferă un aspect cavernos. În partea superioară, atât brațul lung cât și cel scurt sunt marcate prin orificii adânci în masa de travertin.
Crucea nu dispune de un postament vizibil la nivelul solului. Amplasarea pe un teren plat îi conferă o oarecare stabilitate, dar prezența în imediata apropiere a unui copac, ale cărui rădăcini cresc la nivelul solului a determinat aplecarea ușoară a crucii în direcția inversă.
3. *Stare de conservare* – Monumentul foarte vechi se află într-o stare relativ bună.
B. *Edicula:* – Fără

V. Observații*:* – Ca observație se remarcă, pe lângă calitatea pietrei și lucrarea meșterului cioplitor de a tăia oblic suprafața superioară a brațului mic, vertical. Acțiunea ar fi justificată în condițiile în care suprafața ar fi dreaptă, permițând scurgerea apelor, dar porozitatea pietrei anulează această facilitate.
VI. Localizare: – Hartă Google Earth
VII. Foto: Fig. 33, 34, 35, 36.

6. Troița de piatră de la Bobărești

I. Localizare:
1. Comuna: Sohodol;
2. Sat: Bobărești;
3. Punct: „În Deal”;
4. Coordonate: 46° 20' 33" N;
22° 59' 01" E; alt. 920 m.
II. Tip – Cruce de hotar.
III. Morfologie:
1. Material – Piatră locală (Tuf calcaros);
2. Tehnică – Piatră cioplită;
3. Tip – Cruce de inspirație romană, cu căciulă;
4. Pictură – fără.
În anul 2023 troița a suferit un proces de restaurare grosieră, prilej cu care porozitățile din piatra inițială au fost umplute cu diverși aditivi și vopsită în alb.
5. Inscripții: – fără.
IV. Descriere:
A. Crucea
0. *Amplasament*: Troița este plasată în dreapta drumului ce coboară pe dealul Bobăreștilor, la intersecția dintre prelungirea DC 121 spre est, cu drumul vicinal ce coboară spre cătunul Bobărești. De îngrijirea ei se ocupă în special dna Rodica Fișului.
1. *Dimensiuni:* 170 × 80 cm; grosime 24 cm; Este o cruce de tip roman, de dimensiuni generoase, care prin grosimea stâlpului central (24 x 25 cm) și a căciulii de mari dimensiuni (77 x 44 cm) îi conferă o oarecare masivitate. De remarcat că aceste dimensiuni sunt cele rezultate în urma restaurării monumentului din anul 2023. Ca urmare a acestui proces, asperitățile specifice rocii din care s-a ridicat monumentul au fost netezite cu materiale de umplutură și vopsite în alb, fapt care-i conferă o culoare specifică.
2. *Descriere:* Cruce din travertin local, de dimensiuni medii, fixată pe un postament rotund, cu un diametru de cca. 90 cm și o grosime de 35 cm, așezat la rândul său pe o fundație din piatră. Brațele laterale sunt scurte, terminate în formă de cruce romană. Brațul scurt superior este protejat printr-o căciulă piramidală detașabilă din piatră, cu baza de formă dreptunghiulară, puternic

aplatizată, teșită pe laturile superioare și ușor rotunjită, fapt care-i conferă o formă apropiată de piramidă aplatizată. Dimensiunile acesteia de 77 x 44 cm, acoperă cu extremitățile inclusiv brațele laterale. Pe fața principală a crucii sunt reprezentate patru medalioane rotunde, dispuse cruciform, cu monogramele IS – NI – KA – HR, având în centru (la intersecția brațelor) o mică nișă săpată în piatră, în care a fost amplasată o iconiță.
3. *Stare de conservare* – Monumentul a fost restaurat recent, fiind într-o stare relativ bună, având în vedere ca restaurarea a fost de o calitate îndoielnică.
B. *Edicula*: – Fără
V. Observații: – De remarcat faptul că actualul crâng Bobărești, precum și cel de la Năpăiești, sunt unele dintre cele mai vechi așezări de acest fel, care s-au structurat aici încă din secolul al XVIII-lea, locuitorii acestor așezări sunt menționați ca participanți direcți la marile evenimente din a doua parte a secolului, finalizate prin mișcarea socială condusă de Horea, Cloșca și Crișan. Monumentul este, de asemenea, foarte vechi, fiind marcat (alături de cel de la Năpăiești) pe documentele cartografice din a doua parte a secolului al XVIII-lea, cunoscute sub numele de „hărțile iosefine". Prezența lor marca atât drumul de creastă care traversa zona, cât și limitele zonelor economice a celor două așezări. Crucea a rămas mereu în grija familiilor din Bobărești, care au intervenit uneori pentru conservarea ei. Degradarea accentuată sub influența factorilor naturali înregistrată în ultimii ani, a determinat familiile locale să strângă fonduri pentru restaurarea sa. În anul 2023, un pietrar local (Nicoară) a lucrat mai multe luni la restaurare, suprafețele exterioare ale crucii fiind îndreptate prin umplerea golurilor cu var și șlefuite. Un proces similar a suferit și postamentul de formă ovală, care a fost fixat la suprafața solului, pe o fundație de beton.
VI. Localizare: – Hartă Google Earth
VII. Foto: **Fig. 37, 38, 39, 40.**

7. Troița de piatră de la Lelești

I. Localizare:
1. Comuna: Sohodol;
2. Sat: Valea Verde;
3. Punct: „Lelești";
4. Coordonate: 46°18'47.04"N; 22°56'23.16"E; altitudine 950 m.
II. Tip: – Cruce de hotar. Crucea delimitează hotarul celor din Valea Verde-Sohodol (AB) și Grosuri-Blăjeni (HD).
III. Morfologie:
1. Material – Calcar (tuf de calcar);
2. Tehnică – Piatră cioplită;
3. Tip – Cruce de tip roman, cu căciulă;
4. Pictură – fără;

5. Inscripții – fără.
***IV*. Descriere:**
A. Crucea
0. *Amplasament:* Troița este amplasată în crângul Lelești, în stânga vechiului drum ce coboară spre Grosuri, pe terenul lui Cornelu Lelii.
1. *Dimensiuni:*
- Înălțime 180 cm, cu pălăria;
- Lățime brațe laterale 25 cm;
- Secțiune 20-25 cm;
Este o cruce de tip romanic, de dimensiuni medii, cu o căciulă aplatizată, care-i acoperă și brațele laterale (80 x 50 cm).
2. *Descriere:* Cruce din piatră de tuf (travertin) calcaros, cu o structură poroasă fixată în pământ printr-un postament dreptunghiular, cu colțurile rotunjite, și o înălțime de la suprafața pământului, cuprinsă între 15 și 5 cm, format dintr-o singură bucată de travertin, găurit la mijloc, rotunjit, masiv, alcătuit din mai multe bucăți de piatră locală (șist!), acoperit cu pământ și vegetație. Brațele laterale sunt scurte, tăiate în formă de trunchi de piramidă, cu secțiunea mică spre axul principal și baza mare spre exterior, fapt care o apropie ca model de crucile de Malta. Brațul scurt superior, tăiat în aceeași formă piramidală, are fixat peste baza mare, superioară, o căciulă aplatizată, cu marginile teșite, de cca. 80 x 50 cm și o grosime actuală de 13 cm. O particularitate al acestei căciuli este secționarea ei pe toată grosimea, pe o laterală, de un șanț adânc, format probabil în jurul unui lemn fosil. Căciula este puternic degradată la suprafața superioară, datorită intemperiilor.

Pe suprafața crucii nu sunt urme de ornamente sau înscrisuri. Pentru a fi protejată împotriva degradării, fețele laterale ale crucii au fost date în trecut cu var, de unde culoarea albă și o oarecare obturare a porilor existenți în corpul crucii. Nu același lucru se regăsește la nivelul acoperământului, unde înălțimea monumentului și efectele precipitațiilor nu au permis acoperirea cu var.
3. *Stare de conservare* – Relativă. Necesită lucrări minimale de curățare și întreținere a monumentului și a terenului din preajmă, astăzi acoperit de vegetație (o pădure de salcâmi în formare).
B. *Edicula:* – Nu are
V. Observații: – Monumentul este situat pe o proprietate privată, nefiind amenințat de riscuri majore. Singura amenințare evidentă este lipsa întreținerii în condițiile în care casa este părăsită.
VI. Localizare*:* – Hartă Google Earth
VII. *Foto:* Fig. 41, 42, 43, 44, 45.

8. Troița de piatră de la Lumineşti – Gardul Morii

I. Localizare*:* Este necesar de subliniat că obiectivul nu s-a mai păstrat până astăzi, este totuși amintit în contextul apartenenței sale la un anumit tip de troiță, reprezentativ pentru această micro-zonă.
1. Comuna: Sohodol;
2. Sat: Lumineşti;
3. Punct: „Gardul Morii" (curtea familiei David);
4. Coordonate: 46°19'3.80"N; 22°56'14.15"E; altitudine 997 m.

II. Tip – Cruce de comemorare. Tot aici se făceau slujbe de către preot când ieșea să binecuvânteze recoltele. Totodată, era un punct de oprire și rugăciune pe drumul spre cimitirul din Valea Verde.

III. Morfologie:
1. Material – Calcar (tuf de calcar);
2. Tehnică – Piatră cioplită;
3. Tip – Cruce de inspirație germanică, fără căciulă, asemănătoare cu cea de la Crucea Punții;
4. Pictură – fără;
5. Inscripții – fără.

IV. Descriere:
A. Crucea
0. *Amplasament*: Troița a fost amplasată în curtea gospodăriei lui Dorel David (75 ani), la limita de sud a crângului „Joldișești", pe stânga drumului ce coboară către Valea Verde (DC 121), unde era flancată de doi frasini seculari.
1. *Dimensiuni*: După mărturia actualului proprietar al terenului, crucea era de mărimea celei de la crucea punții, dar nu avea pălărie.
Era deci o cruce în stil germanic, relativ masivă, fără căciulă.
2. *Descriere:* Conform mărturiei amintite anterior, era o cruce din piatră de tuf (travertin) calcaros, cu o structură poroasă fixată în pământ printr-un postament format din mai multe bucăți de piatră locală (șist!). Era aproape o copie a celei de la Crucea Punții, dar nu avea căciulă. Pe suprafața crucii nu au fost urme de ornamente sau înscrisuri.
3. *Stare de conservare* – Dispărută în prezent.

V. Observații: –
VI. Localizare: – pe baza mărturiei proprietarului gospodăriei, după Harta Google Earth
VII. Foto: –.

D. Troițe cruce cu forme complexe

1. Troița de la Scotea

I. Localizare:
1. Comuna: Sohodol;

2. Sat: Lumineşti;
3. Punct: „Pe Scotea” sau „Cimitirul pocăiților”;
4. Coordonate: 46° 19' 21" N; 22° 56' 16" E; alt. 868 m.

II. Tip – Cruce de hotar de tip germanic, cu caracteristici specifice, care o apropie de crucea de tip siriac, prin prezența a trei crestături care împodobesc capetele brațelor.

III. Morfologie:

1. Material – Calcar (tuf calcaros de calitate slabă);
2. Tehnică – Piatră cioplită;
3. Tip – Cruce dublă de inspirație siriacă cu elemente de tip germanic;
4. Pictură – fără;
5. Inscripții – fără.

IV. Descriere:

A. *Crucea*

0. *Amplasament*: Troița este plasată pe culmea Scotii, la marginea cimitirului, cunoscut sub numele de „Cimitirul pocăiților” (baptiștilor), în apropierea fostei gospodării a familiei Hurtii, astăzi părăsită și aflată în stare avansată de degradare.

1. *Dimensiuni*: Este o cruce masivă, cu o înălțime de 190 x 96 x 30 cm, realizată din tuf calcaros local. Brațele laterale au dimensiunile de 35 x 55 x 20 cm.

2. *Descriere*: Crucea se încadrează în categoria crucilor germanice, cu brațele laterale scurte și masive, în care este săpată crucea repetitivă în formă triplă și sub formă de dinte. Capetele brațelor laterale și a brațului vertical mai lung sunt tăiate sub formă de dinți/coroană, apropiind imaginea de cea a crucilor siriace. Pe fața principală, la intersecția brațelor, a fost săpată o nișă dreptunghiulară în vederea amplasării unei iconițe. Piciorul crucii, realizat mai masiv, are muchiile teșite. Piatra din care a fost cioplită este un tuf de categorie inferioară, cu o porozitate foarte ridicată, fapt care-i conferă un aspect cavernos. În partea superioară, atât brațul lung cât și mijlocul brațelor laterale sunt marcate prin orificii adânci, cu un diametru de cca 5 cm. În prezent nu este vizibil un postament pentru fixare, acesta, dacă există, e îngropat parțial în pământ și în resturi vegetale, dar modul cum se păstrează, relativ dreaptă, sugerează o fixare corespunzătoare la nivelul solului.

3. *Stare de conservare* – Monumentul foarte vechi se află într-o stare relativ bună, fiind amenințat doar de procesele fizico-chimice de degradare a calcarului și de neglijența oamenilor care o înecă în resturi vegetale.

B. *Edicula*: – Fără

V. Observații*:* – Ca observații se impune remarcată forma singulară a modului de cioplire, fapt care sugerează execuția sa de către un meșter străin locului și la un timp istoric diferit față de restul troițelor de acest tip. Totodată, calitatea slabă

a pietrei și porozitatea ridicată sunt specifice travertinelor locale, sursa fiind cel mai probabil cascada de la Izvorul Crișului Alb.
VI. Localizare: Hartă Google Earth
VII. Foto: Fig. 46, 47, 48, 49.

2. Troița de la Năpăiești
I. Localizare:
1. Comuna: Sohodol;
2. Sat: Peleș;
3. Punct: „Năpăiești";
4. Coordonate: 46°20'11" N; 22°58'23" E; alt. 977 m.
II. Tip – Cruce pentru popas și rugăciune
III. Morfologie:
1. Material – Calcar (tuf calcaros de calitate slabă);
2. Tehnică – Piatră cioplită;
3. Tip – Cruce de tip roman cu căciulă;
4. Pictură – fără. În schimb pe fața principală este reprezentată o cruce repetitivă, de tip germanic.
5. Inscripţii – fără.
IV. Descriere:
A. *Crucea*
0. Amplasament: Troița este plasată în stânga drumului ce coboară dealul spre crângul Năpăieștilor, într-o zonă utilizată cândva ca teren agricol. Face parte din categoria crucilor de factură romană, cu brațe inegale, săpată într-un singur bloc de travertin local.
1. *Dimensiuni*: Dimensiunile generale ale monumentului sunt de 130 x 80 x 22 cm, la care se adaugă un postament masiv din aceeași rocă, de formă rotunjită (D – 90 cm), cu o grosime de cca 35 cm.
2. *Descriere*: Crucea se încadrează în categoria crucilor romanice, cu brațele laterale scurte și masive. Piatra din care a fost cioplită este un tuf de categorie inferioară, specific zonelor carstice. În partea superioară brațul scurt este marcat printr-o căciulă de mici dimensiuni, care nu acoperă și brațele laterale. Pe fața acestuia este săpată în basorelief imaginea unei cruci repetate, de factură germanică, a cărei braț inferior mai lung coboară în partea superioară a brațelor laterale. Un asemenea tip de cruce, dar cu o reprezentare diferită pe fața principală este întâlnită în arealul Sălciua – Ponor[22]. Se compune din 3 părți distincte: - un postament din calcar, de formă circulară cu diametru de cca 90 x 35 cm, aflat la suprafața solului, pe un pat de pietriș; corpul monumentului în formă de cruce romană, cu o înălțime de 130 cm, bine fixat în postament (brațele

[22] Imreh 2017.

crucii sunt mici și inegale ca dimensiune, având capetele rotunjite; sunt tăiate egal ca dimensiuni și îngrijit); o pălărie de mici dimensiuni, ca un capac destinat doar brațului superior.

3. *Stare de conservare* – Monumentul se află într-o stare relativ bună, fiind îngrijit de către localnici. De asemenea, ca o măsură de conservare, aceștia au obiceiul de a spoi cu var suprafețele exterioare. Procedura permite obturarea parțială a porilor din travertin și stoparea degradării lor.

B. *Edicula*: – Fără

V. Observații: – Câteva observații se impun. În primul rând, este vorba despre vechimea monumentului, prezența lui fiind semnalată în a doua parte a sec. al XVIII-lea, pe „hărțile iosefine", alături de cea de la Bobărești. Cu toată porozitatea materialului din care a fost confecționată, fiind vorba de un tuf/travertin cu o porozitate foarte mare, crucea a rezistat timpului, în primul rând datorită celor care au moștenit-o. Crucea este mereu acoperită cu var, ceea ce obturează în bună parte porozitatea materialului, împiedecând totodată și degradarea tufului.

În ceea ce privește momentul ridicării acesteia, menționăm faptul că documentele cartografice austriece din a doua parte a secolului al XVIII-lea, îi confirmă prezența, ca o dovadă a faptului că deja exista ca reper pe drumul de creastă ce delimita terenurile agricole ale crângurilor Bobărești și Năpăiești.

Este foarte probabil ca la mijlocul secolului al XIX-lea, pe fondul evenimentelor care au avut loc în acea perioadă, evenimente care au culminat cu vizita împăratului Franz Iosif pe Muntele Găina, la Târgul din iunie 1852, troița să fi cunoscut o nouă intervenție majoră, cu acest prilej fiind săpată pe fața principală imaginea unei cruci de tip germanic, aidoma crucilor de la Luminești-Valea Verde.

Sursa tufului utilizat este una locală, eventual cascada de la Izvorul Crișului Alb, peștera de sub Sturu sau Cascada de la Vidra.

VI. Localizare*:* Hartă Google Earth

VII. Foto*:* Fig. 50, 51, 52, 53.

List of illustrations

Fig. 1 – Wooden roadside shrine in Hoancă.
Fig. 2 – Wooden roadside shrine in Hoancă (close-up view)
Fig. 3 – Roadside shrine in Valea Verde
Fig. 4 – Roadside shrine in Valea Verde
Fig. 5 – Satellite view with the stone roadside shrine in Valea Verde
Fig. 6 – Roadside shrine in Crucea Punții
Fig. 7 – Roadside shrine in Crucea Punții – lateral view
Fig. 8 – Location of the roadside shrine in Crucea Punții
Fig. 9 - Location of the roadside shrine in Crucea Punții (satellite view)
Fig. 10 – Roadside shrine in Crucea Punții (image from 2011)

Fig. 11 – Roadside shrine in Crucea Punții (current view)
Fig. 12 – Roadside shrine in Lumineşti-Şcoală
Fig. 13 – Roadside shrine in Lumineşti-Şcoală
Fig. 14 – Location of the stone roadside shrine in Lumineşti-Şcoală (satellite view)
Fig. 15 – The stone roadside shrine in Haiducești (image from 2011)
Fig. 16 – The stone roadside shrine in Haiducești
Fig. 17 – The stone roadside shrine in Haiducești (current view)
Fig. 18 – The stone roadside shrine in Deluț
Fig. 19 – The stone roadside shrine in Deluț
Fig. 20 – Location of the stone roadside shrine in Deluț (satellite view)
Fig. 21 – The stone roadside shrine in Târsă
Fig. 22 – The stone roadside shrine in Târsă
Fig. 23 – The stone roadside shrine in Târsă
Fig. 24 – Location of the roadside shrine in Târsă (satellite view)
Fig. 25 – The stone roadside shrine in Hotărele (Târsă)
Fig. 26 – The stone roadside shrine in Hotărele (Târsă)
Fig. 27 – The stone roadside shrine in Hotărele (Târsă) – detail
Fig. 28 – Location of the stone roadside shrine in Hotărele (satellite view)
Fig. 29 – The stone roadside shrine in Bontea
Fig. 30 – The stone roadside shrine in Bontea (front view)
Fig. 31 - The stone roadside shrine in Bontea (back view)
Fig. 32 – Location of the stone roadside shrine in Bontea (satellite view)
Fig. 33 – The stone roadside shrine in Gogu
Fig. 34 – The stone roadside shrine in Gogu (lateral view)
Fig. 35 – The stone roadside shrine in Gogu (detail)
Fig. 36 – Location of the stone roadside shrine in Gogu (satellite view)
Fig. 37 – The stone roadside shrine in Bobărești (front view)
Fig. 38 – The stone roadside shrine in Bobărești (back view)
Fig. 39 – The stone roadside shrine in Bobărești (overall view)
Fig. 40 – Location of the stone roadside shrine in Bobărești (satellite view)
Fig. 41 – The stone roadside shrine in Lelești (general view)
Fig. 42 – Location of the stone roadside shrine in Lelești
Fig. 43 – The stone roadside shrine in Lelești (section of the cross canopy)
Fig. 44 – The stone roadside shrine in Lelești (base)
Fig. 45 – Location of the stone roadside shrine in Lelești (satellite view)
Fig. 46 – The stone roadside shrine in Scotea
Fig. 47 – The stone roadside shrine in Scotea
Fig. 48 – The stone roadside shrine in Scotea (lateral view, detail)
Fig. 49 – Location of the stone roadside shrine in Scotea (satellite view)
Fig. 50 – Roadside shrine in Năpăiești
Fig. 51 – Roadside shrine in Năpăiești (back view)
Fig. 52 – Roadside shrine in Năpăiești
Fig. 53 – Location of the roadside shrine in Năpăiești (satellite view)
Fig. 54 – Location of the two representative types of roadside shrines in the area Sohodol – Lumineşti (satellite view)

Fig. 1 – Troița din lemn din Hoancă.

Fig. 2 – Troița din lemn din Hoancă (vedere apropiată).

Fig. 3 – Troița din Valea Verde

Fig. 4 – Troița din Valea Verde

Fig. 5 – Vedere din satelit cu troița de piatră din Valea Verde

Fig. 6 – Troița de la Crucea Punții

Fig. 7. – Troița de la Crucea Punții – vedere laterală

Fig. 8 – Amplasamentul troiței de la Crucea Punții

Fig. 9 - Amplasamentul troiței de la Crucea Punții (vedere din satelit)

Fig. 10 – Troița de la Crucea Punții (imagine din 2011)

Fig. 11 – Troița de la Crucea Punții (vedere actuală)

Fig. 12 – Troița de la Lumineşti-Şcoală

Fig. 13 – Troița de la Lumineşti-Şcoală

Fig. 14 – Amplasamentul troiței de piatră de la Lumineşti-Şcoală (vedere din satelit)

Fig. 15 – Troița de piatră de la Haiducești (imagine din 2011)

Fig. 16 – Troița de piatră de la Haiducești

Fig. 17 – Troița de piatră de la Haiducești (vedere actuală)

Fig. 18 – Troița din piatră din Deluț

Fig. 19 – Troița din piatră din Deluț

Fig. 19 – Troița din piatră din Deluț

Fig. 20 – Amplasamentul troiței de piatră de pe Deluț (vedere din satelit)

Fig. 21 – Troița din piatră de pe Târsă

Fig. 22 – Troița din piatră de pe Târsă

Fig. 23 – Troița din piatră de pe Târsă

Fig. 24 – Amplasamentul troiței de pe Târsă (vedere din satelit)

Fig. 25 – Troița de piatră de la Hotărele (Târsă)

Fig. 26 – Troița de piatră de la Hotărele (Târsă)

Fig. 27 – Troița de piatră de la Hotărele (Târsă) – detaliu

Fig. 28 – Amplasamentul troiței de piatră de la Hotărele (vedere din satelit)

Fig. 29 – Troița de piatră de la Bontea

Fig. 30 – Troița de piatră de la Bontea (vedere frontală)

Fig. 31 – Troița de piatră de la Bontea (vedere din spate)

Fig. 32 – Amplasamentul troiței de piatră de la Bontea (vedere din satelit)

Fig. 33 – Troița de piatră de la Gogu

Fig. 34 – Troița de piatră de la Gogu (vedere laterală)

Fig. 35 – Troița de piatră de la Gogu (detaliu)

Fig. 36 – Amplasamentul troiței de piatră de la Gogu (vedere din satelit)

Fig. 37 – Troița de piatră de la Bobărești (vedere frontală)

Fig. 38 – Troița de piatră de la Bobărești (vedere din spate)

Fig. 39 – Troița de piatră de la Bobărești (vedere de ansamblu)

Fig. 40 – Amplasamentul troiței de piatră de la Bobărești (vedere din satelit)

Fig. 41 – Troița de piatră de la Lelești (vedere generală)

Fig. 42 – Amplasamentul troiței de piatră de la Lelești

Fig. 43 – Troița de piatră de la Lelești (secțiune prin pălărie)

Fig. 44 – Troița de piatră de la Lelești (postament)

Fig. 45 – Amplasamentul troiței de piatră de la Lelești (vedere din satelit)

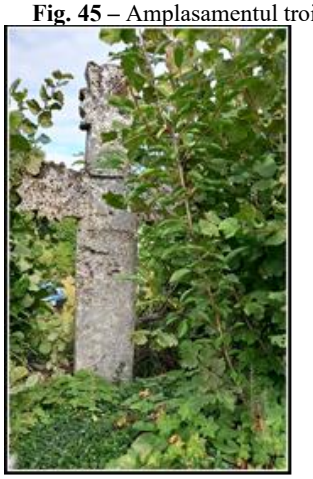

Fig. 46 – Troița de piatră de pe Scotea

Fig. 47 – Troița de piatră de pe Scotea

Fig. 48 – Troița de piatră de pe Scotea (vedere laterală, detaliu)

Fig. 49 – Amplasamentul troiței de piatră de pe Scotea (vedere din satelit)

Fig. 50 – Troița de la Năpăiești

Fig. 51 – Troița de la Năpăiești (vedere din spate)

Fig. 52 – Troița de la Năpăiești

Fig. 53 – Amplasamentul troiței de la Năpăiești (vedere din satelit)

Fig. 54 – Amplasamentul celor două tipuri reprezentative de troițe din arealul Sohodol – Lumineșți (vedere din satelit)

Abrevieri bibliografice

Antonescu 2009 – Romulus Antonescu, *Dicţionar de simboluri şi credinţe tradiţionale româneşti*, Bucureşti, 2009.

Bercovici-Ratoiu 2020 – Monica Bercovici-Ratoiu, *Troița în peisajul cultural al Munților Apuseni*, București, 2020.

Brodner 2008 – Raluca Brodner, „Altare la răscruci de drum", în *Lumina*, 13 septembrie 2008, https://ziarullumina.ro/actualitate-religioasa/documentar/altare-la-rascruci-de-drumuri-53493.html, accesat 13.12.2025.

Chevalier, Gheerbrant 1994 – Jean Chevalier, Alain Gheerbrant, *Dicționar de simboluri*, vol. 1 A-D, București, 1994.

Chintauan 2005 – Ioan Chintauan, *Etnopetrografia. Cultura populară religie în piatră*, Cluj-Napoca, 2005, p. 132.

Chiriţescu 2023 – Marinel Chiriţescu, „Vizita împăratului Francisc Iosif I la Târgul Găinii din 1852", în *Terra Sebus. Acta Musei Sabesiensis*, 15, 2023, p. 175-193.

Coomaraswamy 2005 – Ananda Kentish Coomaraswamy, „Simbolurile", în *Scrieri şi studii tradiţionale* (editor. Cojocariu Marius), nr. 2, 2005, pag. 27-32.

Eliade 2013 – Mircea Eliade, *Sacrul şi profanul*, Bucureşti, 2013.

Ionescu 2010 – Ana-Daria Ionescu, „Troițele românești", în *Analele Universității Constantin Brâncuși din Târgu Jiu*, seria *Mens sana*, nr. 2, 2010, la: https://www.utgjiu.ro/revista/sport/pdf/2010-02/11_ANA_DARIA_IONESCU.pdf, accesat 28.10.2026.

Imreh 2017 – Alex Imreh, *Crucile Solare din Apuseni – "Celtic Crosses" in Transylvania,* postat în 18.09.2017, pe blogul personal (https://aleximreh.wordpress.com/tag/cruci-de-hotar/), accesat 28.10.2026.

Nicolae, Rustoiu, Dumitran 2010 – Jan Nicolae, Ioana Rustoiu, Ana Dumitran, *Crucea în patrimoniul spiritual al județului Alba,* Alba Iulia, 2010.

Nistea 2013 – Cornel Nistea, „Crucile de pe Valea Arieșului din Apuseni", la: https://www.apostolia.eu/articol_1379/crucile-de-pe-valea-ariesului-din-apuseni.html/, accesat 30.09.2025.

Petre 2020 – Gheorghe Petre (coord.), *Cruci de Piatră, Poiana, Ialomița* (Catalog), Slobozia, 2020.

Țimonea 2017 – Dorin Țimonea – *Crucile de piatră monumentale ridicate de moți în Munții Apuseni în urmă cu peste 200 de ani*, 15.03.2017, la: https://adevarul.ro/stiri-locale/alba-iulia/crucile-de-piatra-monumentale-ridicate-de-moti-in-1772080.html, accesat 28.10.2026.

Hărți digitizate:

Europe in the XIX century (with the Third Military Survey), la: https://maps.arcanum.com/en/map/europe-19century-thirdsurvey/?layers=160, accesat 28.10.2026.

Transylvania [B IX a 718/21] - Second military survey of the Habsburg Empire (1853–1858; 1869–1870), la: https://maps.arcanum.com/ro/map/secondsurvey-transylvania/buy-sheets/?layers=54, accesat 28.10.2026.